

Nov zanimiv amonit iz prodišča ob Sori

Izvleček

Fosili v okolici Škofje Loke in okoliškem hribovju so dokaj pogosti, čeprav jih včasih težko prepoznamo. V prispevku predstavljamo zelo nenavadno najdbo fosilnega glavonožca oziroma amonita, ki je bil odkrit v produ reke Sore, med Godešičem in Retečami. Amonit je močno poškodovan in ohranjen v obliki kamenega jedra, a smo kljub temu iz ostanka razbrali mnoge podatke in zanimivosti. Najdeni primerek dopolnjuje zbirko fosilov (iz sekundarnih najdišč), ki so bili odkriti na prodnatih bregovih Sore.

Abstract

An interesting new ammonite from a gravel bank along the Sora

Fossils are fairly common in the vicinity of Škofja Loka and the surrounding hills, although they are sometimes hard to recognise. The contribution presents a very unusual find of the fossil of a cephalopod or ammonite discovered in the gravel of the River Sora, between Godešič and Reteče. The ammonite is greatly damaged and preserved in the form of an internal mold but much data and interesting information can nevertheless be gleaned from the remains. The specimen completes the collection of fossils (from secondary sites) discovered in gravel banks of the Sora.

Uvod

V Loških razgledih se je že večkrat pisalo o različnih amonitih, predvsem iz triasnih plasti Škofjeloškega hribovja. Prav tako so bile predstavljene tudi zanimive najdbe amonitov iz prodnikov med Škofjo Loko in Medvodami. Tako iz prodišč Sore poznamo vsaj tri ali štiri primerke in gotovo vsi izhajajo iz podobno starih plasti. O njih je pisal priznani slovenski paleontolog Anton Ramovš, ki iz Rudenske grape omenja presek triasnega amonita.¹ Še bolj zanimivi pa so amoniti, ki jih opisuje Andrej Rant² in izhajajo iz prodnih zasipov Sore pod Retečami in

1 Ramovš, Amoniti na loškem ozemlju, 1998, str. 12.

2 Rant, Amoniti v prodnikih Sore, 1997.

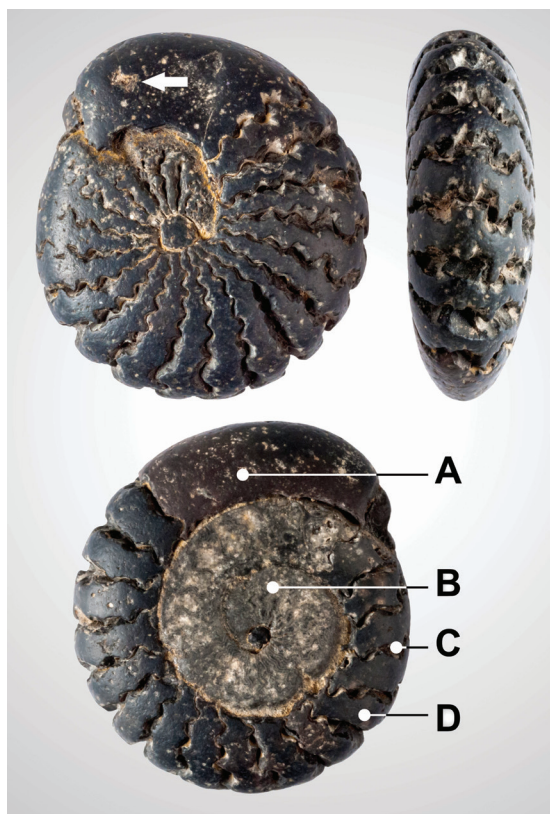
pri Goričanah. Vsi omenjeni ostanki niso bili določeni, saj na njih ni vidnih pomembnih znakov, kot so suturna linija ali oblika hišice.

Nova najdba

Pred nekaj leti je domačin Rok Jamnik iz Reteč na prodišču Sore, med Godešičem in Retečami, našel zanimiv prodnik, za katerega se je izkazalo, da je kameno jedro amonita. Po temeljitnem čiščenju in pregledu smo ugotovili, da je kamnina zelo podobna kot pri prejšnjih najdbah. Primerek je shranjen v paleontološki zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

Novi ostanek amonita ima močno erodirano površino, saj so po celotni površini razkrite suturne linije in je ohranjen kot kameno jedro. Glede na obliko je imel amonit kroglasto involutno hišico. Kameno jedro ni enakomerno erodirano. Zadnji zavoj hišice je pokrival vse starejše zavoje, popek je bil majhen. Primerek ima ohranjeno bivalno hišico, ki je bila zapolnjena s podobnim sedimentom kot ostale kamrice. Na površini v bivalni kamrici je mogoče opaziti majhen prerez amonita, ki je podoben prereзом primerkov iz družine Tropitidae (podoben rodu *Tropites*). Primerek ima dobro ohranjenih več kot trideset kamric; na eni

strani primerka so te močno kristalizirane (kalcitizirane), kar je posledica diagenetskih procesov med fosilizacijo.

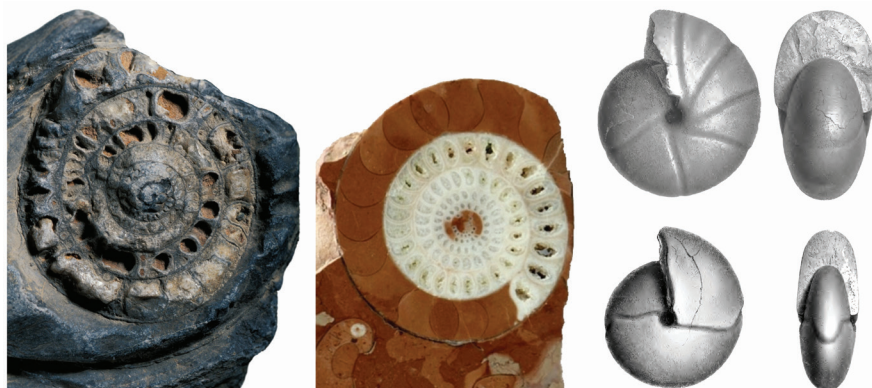

Novi primerek triasnega amonita iz prodišča med Godešičem in Retečami iz družine Arcestidae. S puščico je označen prerez amonita iz družine Tropitidae (zgoraj levo). Razlaga znakov (slika spodaj): A – bivalna kamrica, B – prekristalizirane kamrice, C – suturna linija, D – kamrica. Premer kamenega jedra je 53 mm. Najdba: Rok Jamnik (Reteče), hrani Prirodoslovni muzej Slovenije. (foto: Matija Križnar)

Poizkus taksonomske uvrstitve in starost

Pri poizkusu določitve primerka se lahko najprej osredotočimo na obliko hišice. Konvolutne hišice imajo mnogi amoniti, čeprav oblika kamenega jedra najbolj ustreza vrstam iz družine Arcestidae; tudi suturne linije kažejo na to družino, čeprav so linije slabo ohranjene.

O starosti primerka lahko zgolj ugibamo, a če upoštevamo in pregledamo nekatere značilne najdbe amonitov v bližnji okolici in celotni Slovenji, že sediment kaže na triasno starost. Podobne amonite iz triasnih najdišč omenjajo Ramovš,³ Pavšič⁴ in drugi. Na triasno starost kaže tudi zgoraj omenjeni prerez amonita iz družine Tropitidae, katere predstavniki so živeli predvsem v zgornjem triasu. Predvsem pa se postavlja vprašanje primerne (prvotne) najdišča amonita. Kljub dobri geološki raziskanosti ozemlja Selške in Poljanske doline še ne poznamo plasti z amoniti.

Primerki amonitov iz družine *Arcestidae*: levo – prerez amonita s prekristaliziranimi kamricami iz Rudenske grape; primerek hrani Prirodoslovni muzej Slovenije; (foto: Ciril Mlinar);

sredina – prerez amonita rodu *Stenarcestes*,

(vir: www.fossilienzone.at; foto: Friedrich Petutschnig);

desno – dva tipična primerka družine *Arcestidae* (po Mojsisovics, 1882).

Predstavljeni primerki niso v razmerju.

Ob upoštevanju vseh navednih znakov lahko primerek iz prodišča ob Sori pripišemo amonitu iz družine *Arcestidae*, rodu *Arcestes* ali *Stenarcestes* (mogoče tudi rod *Proarcestes*), ki so živeli tudi v zgornjem triasu. Podoben primerek iz Rudenske grape pri Rudnem je predstavil že Ramovš.⁵ Tudi ta ima podobno kristalizirane nekatere kamrice in njegov prerez (prerez skoraj pravokoten na hišico) spominja na arcestidne amonite. O podobnih triasnih amonitih poročajo tudi iz

3 Ramovš, Amoniti na loškem ozemlju, 1998.

4 Pavšič, *Fosili – zanimive okamnine iz Slovenije*, str. 87.

5 Ramovš, Amoniti na loškem ozemlju, 1998.

Italije⁶ in Avstrije.⁷ Predvsem italijanski primerki so fosilizirani zelo podobno našim primerkom.

Zaključek

Iz prodišča reke Sore med vasema Godešič in Reteče smo predstavili novo in zanimivo najdbo triasnega amonita. Ostanek fosilnega glavonožca se je ohranil kot kameno jedro. Oblika in nekateri drugi znaki (podobne najdbe, vključki ...) kažejo na zgornjetriasno starost amonita, ki smo ga uvrstili v družino Arcestidae. Omenjena najdba dopolnjuje zbirko fosilov, odkritih na prodišču Sore, torej sekundarno najdišče, a hkrati predstavlja enega najlepših ostankov amonitov, ki so bili odkriti v okolici Škofje Loke.

Zahvala

Zahvaljujem se najditelju Roku Jamniku, ki je amonit podaril in odstopil v strokovno obdelavo Prirodoslovnemu muzeju Slovenije. Za posredovanje se zahvaljujemo tudi Tadeji Šubic.

LITERATURA:

- Maurer, Florian, Brack, Peter: Aragonite dissolution, sedimentation rates and carbon isotopes in deep-water hemipelagites (Livinallongo formation, Middle Triassic, northern Italy). V: *Sedimentary Geology* 194, Amsterdam : Elsevier, 2007, str. 279–285.
- Mojsisovics, Edmund: *Die Cephalopoden der mediterranen Triasprovinz : Abhandlungen der Kaiserlich-Königlichen Geologischen Reichsanstalt*, 10. Wien : Geologische Reichsanstalt, 1882, 322 str.
- Pavšič, Jernej: *Fosili – zanimive okamnine iz Slovenije*. Ljubljana : Tehniška založba Slovenije, 1995, 139 str.
- Ramovš, Anton: Amoniti na loškem ozemlju. V: *Loški razgledi* 45, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1998, str. 11–14.
- Rant, Andrej: Amoniti v prodnikih Sore. V: *Loški razgledi* 44, Škofja Loka : Muzejsko društvo, 1997, str. 168–169.

Summary

An interesting new ammonite from a gravel bank along the Sora

An interesting new Triassic ammonite was found in a gravel bank of the River Sora, between Godešič and Reteče. Based on the shape of the internal ammonite mould and some other information, the specimen dates from the Upper Triassic and is similar to cephalopods of the Arcestidae family. This specimen is one of the most beautiful fossils from secondary sites in the vicinity of Škofja Loka.

6 Maurer & Brack, Aragonite dissolution, str. 283.

7 Mojsisovics, *Die Cephalopoden der mediterranen Triasprovinz*.